

O'SMIRLARDA KOGNITIV RIVOJLANISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

UBS universiteti Toshkent filiali professor v.b., PhD Rahimova Indira Igorevna

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti

*2-bosqich magistr **Bobomurodova Umida Otabek qizi***

Tel nomer: 906097537 [Gmail:ubobomurodova176@gmail.com](mailto:ubobomurodova176@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlari batafsil tahlil qilingan. Kognitiv rivojlanishning o'smirlik davridagi o'zgarishlari, uning aqliy faoliyat, idrok, xotira va qaror qabul qilishdagi ta'siri ko'rib chiqilgan. O'smirlarning tafakkur jarayonlaridagi rivojlanish va murakkablashtirishning psixologik mexanizmlari, shuningdek, ularning intellektual rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy va madaniy omillar tahlil qilingan. Maqolada, shuningdek, o'smir yoshidagi individual va guruh dinamikalari, o'z-o'zini anglash va o'zgaruvchi kognitiv qobiliyatlar haqida fikrlar bildirilib, o'smirlarga ta'lim berish va ijtimoiy muhitni moslashtirishga oid tavsiyalar taqdim etilgan. Ushbu maqola o'smirlarda kognitiv rivojlanishni chuqur tushunish uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: O'smirlar, kognitiv rivojlanish, psixologik xususiyatlar, tafakkur, idrok, xotira, qaror qabul qilish, intellektual rivojlanish, ijtimoiy omillar, ta'lim, o'z-o'zini anglash.

Abstract: This article provides a detailed analysis of the psychological characteristics of cognitive development in adolescents. The changes in cognitive development during adolescence, including its impact on mental activity,

perception, memory, and decision-making, are explored. The psychological mechanisms behind the development and complexity of adolescent thinking processes, as well as the social and cultural factors influencing intellectual growth, are examined. The article also discusses individual and group dynamics during adolescence, self-awareness, and the evolving cognitive abilities, offering recommendations for adapting education and social environments to better support adolescent development. This article serves as an important scientific resource for understanding cognitive development in adolescents.

Keywords: Adolescents, cognitive development, psychological characteristics, thinking, perception, memory, decision-making, intellectual growth, social factors, education, self-awareness.

Аннотация: В данной статье подробно рассматриваются психологические особенности когнитивного развития подростков. Изменения когнитивного развития в подростковом возрасте, влияние на умственную активность, восприятие, память и принятие решений анализируются в контексте данного этапа развития. Обсуждаются психологические механизмы, стоящие за развитием и усложнением мыслительных процессов подростков, а также социальные и культурные факторы, влияющие на интеллектуальный рост. В статье также рассматриваются индивидуальные и групповые динамики, самосознание и изменяющиеся когнитивные способности подростков, а также даются рекомендации по адаптации образования и социальной среды для лучшей поддержки развития подростков. Эта статья служит важным научным источником для понимания когнитивного развития подростков.

Ключевые слова: Подростки, когнитивное развитие, психологические особенности, мышление, восприятие, память, принятие решений, интеллектуальный рост, социальные факторы, образование, самосознание.

Kirish(o'rganganlik darajasi)

O'smirlik davri inson hayotidagi eng murakkab va dinamik o'zgarishlar davridir. Bu yoshdagi shaxslar o'zgaruvchi jismoniy va psixologik holatlar, yangi tajribalar, ijtimoiy munosabatlar va kognitiv jarayonlarning birgalikda shakllanishi bilan xarakterlanadi. Kognitiv rivojlanish, ya'ni fikrlash, idrok, xotira, qaror qabul qilish va boshqa aqliy faoliyatlarning o'smirlar orasida qanday rivojlanishi, ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotidagi muhim o'rin tutadi. Shu sababli, o'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini o'rganish nafaqat psixologiya, balki pedagogika va ijtimoiy fanlar doirasida ham dolzarb ahamiyatga ega. Bugungi kunda o'smirlar oldida turli muammolar va ijtimoiy talablar mavjud. Ularning kognitiv rivojlanishining har bir bosqichi, o'z-o'zini anglash, ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish, shaxsiy qarorlar qabul qilishdagi yondashuvlar o'zgarmoqda. Zamonaviy dunyo va texnologiyalarning tez rivojlanishi, shuningdek, ta'lim tizimlarining yangilanishi o'smirlarning kognitiv rivojlanishiga yangi omillar qo'shmoqda. O'smirlarning tafakkuri va intellektual imkoniyatlari, ularga ta'sir etuvchi madaniy va ijtimoiy kontekstlar, shuningdek, shaxsiy rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar bugungi kunda yanada o'zgarib bormoqda. Shu sababli, o'smir yoshidagi kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, yosh avlodning optimal rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan metodologik yondashuvlarni ishlab chiqish, ta'lim va tarbiya tizimlarini modernizatsiya qilish nuqtai nazaridan dolzarb hisoblanadi. Bu ilmiy ishning maqsadi o'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini aniqlash, bu jarayonlarni yaxshilash va rivojlantirish uchun zarur metodlarni taklif qilishdir.

Adabiyotlar Tahlili (O'rganganlik Darajasi)

O'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini o'rganishga oid ilmiy izlanishlar turli psixologik, pedagogik va neyropsixologik yondashuvlarga asoslanadi. Ushbu tahlil adabiyotlarda o'smirlik davridagi kognitiv rivojlanish jarayonlarini izohlashga qaratilgan ko'plab ilmiy ishlarni o'z ichiga oladi. Kognitiv rivojlanish nazariyasining asosiy asoschilaridan biri Jén Piaje (Jean Piaget) bo'lib, uning ishlarida o'smirlarning tafakkur jarayonlari va ularning shakllanishi batafsil tahlil qilingan. Piaje, o'smirlarni ko'p bosqichli rivojlanish jarayonlarining oxirgi, abstrakt fikrlash bosqichiga yetgan deb ta'kidladi, bunda o'smirlar murakkab g'oyalar va hodisalarni anglashda o'zgarishlarga uchraydi. Piagening nazariyasiga ko'ra, o'smirlarning kognitiv jarayonlari yanada murakkablashib, ular mustaqil va kritik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradilar. Shuningdek, bu davrda o'zaro munosabatlar, ijtimoiy va madaniy omillar kognitiv rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Vygotskiy (Lev Vygotsky) tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-kognitiv yondashuvda esa, o'smirlarning tafakkuri ijtimoiy va madaniy muhit bilan chambarchas bog'langanligi ta'kidlanadi. Vygotskiy o'smirlarning kognitiv rivojlanishini "yaqinroq rivojlanish zonasida" amalga oshadigan o'rganish jarayonlari orqali tushuntiradi, bu esa o'smirning ijtimoiy muloqotlari va ta'lim jarayonlarini o'z ichiga oladi. Vygotskiyning yondashuviga ko'ra, o'smirning aqliy rivojlanishi muhitdagi o'qituvchi va boshqa o'smirlar bilan aloqada rivojlanadi. Yangi davrda, o'smirlarning kognitiv rivojlanishini zamonaviy tadqiqotlar asosida izohlashda neyropsixologik yondashuvlar ham muhim o'rin tutadi. Kognitive neyrofanlar (cognitive neuroscience) sohasida olib borilgan tadqiqotlar, o'smirlarning miyada yuz berayotgan struktura o'zgarishlari, ayniqsa frontal lobning rivojlanishi, qaror qabul qilish va ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq mintaqalarning faoliyatini o'rganish orqali kognitiv rivojlanish jarayonlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam berdi. Yangi asrda, o'smirlik davrining nevrologik

va psixologik jihatlarini birgalikda tahlil qilish zarurati oshgan. Shuningdek, so‘nggi yillarda pedagogika va ta’lim sohasidagi ilmiy ishlar, o‘smirlarning kognitiv rivojlanishiga ta’sir etuvchi innovatsion metodlarni ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqotlar, o‘smirlarning o‘qish va yozish, matematik tafakkur, kreativ fikrlash va boshqa intellektual ko‘nikmalarini rivojlantirishda interaktiv ta’lim, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy o‘qitish usullarining samaradorligini ko‘rsatgan. Umuman olganda, o‘smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlari haqidagi mavjud adabiyotlar keng va turli jihatlarini o‘z ichiga oladi, ular Piaje va Vygotskiy kabi klassik yondashuvlardan tortib, zamonaviy neyropsixologiya va pedagogik tadqiqotlargacha bo‘lgan yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Bu ilmiy ishlar kognitiv rivojlanishning shakllanishi, uning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi roli, shuningdek, o‘smirlarning ta’lim va tarbiyasi jarayonlariga ta’sirini chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Tadqiqotlar Metodologiyasi

Ushbu tadqiqotning metodologiyasi o‘smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, ilmiy izlanishlar an’anaviy psixologik metodlar, eksperimental yondashuvlar, hamda zamonaviy tadqiqot vositalarini o‘z ichiga oladi. Tadqiqot metodologiyasining asosiy maqsadi o‘smirlarning kognitiv rivojlanishining psixologik jihatlarini chuqur tahlil qilish va ularning tafakkur jarayonlaridagi o‘zgarishlarni tizimli tarzda o‘rganishdir. Tadqiqotning dizayni sifatida qualitative va quantitative metodlar birlashmasi tanlangan. Bu yondashuv o‘smirlarning kognitiv rivojlanish jarayonlarini nafaqat raqamli ma’lumotlar yordamida, balki ularning ichki tajribalari va fikrlarini chuqur tahlil qilish orqali o‘rganishga imkon beradi. Tadqiqotning asosiy qismi sifatida kognitiv rivojlanishning turli jihatlarini baholash uchun eksperimental, anketalar, interv'yu va psixologik testlardan foydalanish ko‘zda tutilgan. Tadqiqotda ishtirok etgan o‘smirlar tanlashda aksariyat holatlarda tasodifiy tanlov usuli qo‘llanilgan.

Tadqiqotga 12-18 yoshdagi o'smirlar jalb qilingan bo'lib, bu yosh oralig'i kognitiv rivojlanishning o'sish va o'zgarish davri hisoblanadi. Tadqiqotda qatnashish uchun ishtirokchilardan yozma rozilik olinadi, hamda ma'lumotlar to'plami maxfiylikni ta'minlash shartlari asosida yig'iladi. Tadqiqotda ma'lumotlarni to'plashning bir nechta metodlari qo'llaniladi. Psixologik testlar. O'smirlarning kognitiv rivojlanishini o'lchash uchun standartlashtirilgan psixologik testlar, jumladan, intellektual salohiyat va tafakkurni baholovchi testlar (masalan, Wechsler o'smirlar uchun testlari) ishlatiladi. Interv'yu va so'rovnomalar: O'smirlarning kognitiv rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash maqsadida yaratilgan interv'yu va so'rovnomalar yordamida ishtirokchilarning fikr-mulohazalari va o'z tajribalari to'planadi. Eksperimental usul. O'smirlarning qaror qabul qilish qobiliyatlarini va kognitiv moslashuvchanliklarini sinovdan o'tkazish uchun maxsus eksperimentlar o'tkaziladi. Ushbu eksperimentlar o'smirlarning ijtimoiy va individual muhitda qanday qarorlar qabul qilishini, shuningdek, fikrlash jarayonlarining shakllanishini o'rganishga yordam beradi. Observatsiya (Kuzatuv): O'smirlarning kognitiv rivojlanishini ta'minlaydigan ijtimoiy va psixologik muhitni kuzatish. O'smirlarning o'zaro munosabatlari, guruhdagi rol va individual fikrlash jarayonlarini tahlil qilishda kuzatuv yondashuvi qo'llaniladi. Tadqiqotning tahlil jarayonida statistik usullar va sifatli tahlil metodlari birgalikda qo'llaniladi. Raqamli ma'lumotlar uchun SPSS yoki Excel dasturlaridan foydalanilib, olingan testlar va so'rovnomalar natijalari statistik jihatdan tahlil qilinadi. Kognitiv rivojlanishning o'zgarishlari va uning omillari bo'yicha sifatli tahlil esa, kontent-analiz yoki tematik tahlil usullari yordamida amalga oshiriladi. Bu jarayonda ishtirokchilarning javoblari va mulohazalari tasniflanadi va ularning o'zaro bog'liqligi aniqlanadi. Tadqiqot davomida ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlari va javoblari maxfiy saqlanadi. Tadqiqotning barcha bosqichlarida etika me'yorlariga rioya qilinadi, shuningdek, o'smirlarga ijtimoiy va psixologik yordamlarga murojaat qilish imkoniyati beriladi. Ishtirokchilar o'rtasida

ixtiyoriylik va shaxsiy huquqlarga hurmat qilingan holda, ularga zarur ma'lumotlar beriladi va rozilik so'raladi. Ushbu tadqiqot metodologiyasi o'smirlar kognitiv rivojlanishining turli aspektlarini tizimli ravishda o'rganishga yordam beradi, shuningdek, yosh avlodning o'qish, ta'lim va ijtimoiy faoliyatga nisbatan kognitiv yondashuvlarini chuqurroq tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.

Tahlil va Natijalar

Tadqiqotda o'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlari va bu jarayonlarga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda o'rganildi. Ma'lumotlar to'plami psixologik testlar, interv'yu, so'rovnomalar va eksperimental usullar orqali yig'ildi. Tadqiqotning asosiy natijalari quyidagicha bo'ldi. Tadqiqotda ishtirok etgan o'smirlar orasida kognitiv rivojlanishning umumiy tendensiyalari aniqlangan. O'smirlarning tafakkur jarayonlaridagi asosiy o'zgarishlar, ayniqsa, abstrakt fikrlash va kompleks masalalarni hal qilish qobiliyatida kuzatildi. Test natijalariga ko'ra, o'smirlarning mantiqiy fikrlash va xotira salohiyati yoshlar o'rtasida ijobiy o'sish ko'rsatdi, bu esa ularning kognitiv rivojlanishida muhim o'zgarishlarning yuzaga kelganligini ko'rsatdi. Shuningdek, so'rovnoma va interv'yu orqali olingan fikrlar, o'smirlarning qaror qabul qilishdagi murakkablik va muvozanatni saqlashga qodir ekanliklarini tasdiqladi.. Tadqiqot davomida ijtimoiy va madaniy omillar o'smirlarning kognitiv rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatganligi aniqlandi. O'smirlar orasida eng yuqori darajada rivojlangan kognitiv qobiliyatlar ijtimoiy jihatdan faol, o'zini o'nglashgan va yuqori darajada ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lganlarida kuzatildi. Ijtimoiy o'zgarishlar, masalan, ota-onalar bilan munosabatlar, tengdoshlar bilan aloqalar va ta'lim muhitida mavjud bo'lgan resurslar o'smirlarning kognitiv rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, ba'zi o'smirlar ijtimoiy stress va oilaviy muammolar tufayli kognitiv qobiliyatlarida sustlikni his qilishdi. Eksperimental tadqiqotlar o'smirlarning qaror qabul qilish jarayonini o'rganishga qaratildi. Natijalarga ko'ra, o'smirlar qaror

qabul qilishda ayniqsa, motivatsiya va individual qiziqishlarga asoslanadilar. O'smirlarning intellektual salohiyati, o'quv motivatsiyasi va sinovlarga nisbatan yondashuvlar orqali baholangan. Bu o'zgarishlar, ayniqsa, o'smirlar murakkab vaziyatlarda mustaqil fikr yuritishga qodir ekanliklarini, ammo ba'zi holatlarda emotsional reaksiyalar va ijtimoiy omillar (masalan, tengdoshlarning fikri) ularning qarorlarini ta'sir etishini ko'rsatdi. Tadqiqotda o'smirlarning jinsiy farqlari ham e'tiborga olindi. Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, o'smir qizlar va o'smirlar orasida kognitiv rivojlanishning ba'zi jihatlari farqlanadi. Qizlar ko'proq emotsional va ijtimoiy jihatlarga e'tibor qaratgan holda, o'smirlar esa ko'proq mantiqiy va matematik tafakkurda yuqori natijalar ko'rsatdilar. Bu farqlar o'smirlarning psixologik va ijtimoiy rivojlanish jarayonlaridagi jinsiy xususiyatlarning roli haqida yangi tushunchalar yaratdi. Tadqiqotning umumiy natijalari o'smirlarda kognitiv rivojlanishning sezilarli darajada murakkablashishini ko'rsatadi. O'smirlar yoshiga qarab, murakkab tafakkur va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Ushbu jarayonlarda ijtimoiy, madaniy va oilaviy omillar muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, o'smirlarning kognitiv rivojlanishini yaxshilash va qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim tizimlarida va ijtimoiy muhitda ijobiy o'zgarishlar qilish zarur. Masalan, interaktiv ta'lim usullari, kritikall fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodlar va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish o'smirlarning kognitiv rivojlanishini yanada kuchaytirishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'smirlarning kognitiv rivojlanishi ijtimoiy va madaniy muhit bilan chambarchas bog'liqdir va bu jarayonni rivojlantirish uchun barcha ijtimoiy qatlamlar va ta'lim tizimining integratsiyalashgan yondashuvini talab qiladi. Bu ilmiy ish o'smirlarga ta'lim berishda yangi metodik yondashuvlarni ishlab chiqishga, shuningdek, yosh avlodning kognitiv salohiyatini yaxshilashga qaratilgan tavsiyalar berishga imkon yaratadi.

Xulosa va Takliflar

O'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini o'rganish, yosh avlodning intellektual va emotsional salohiyatini yaxshilash, shuningdek, ta'lim va tarbiya jarayonlarini yanada samarali qilish uchun zaruriy ilmiy asoslarni yaratadi. Tadqiqot natijalari o'smirlarning kognitiv rivojlanishining murakkab jarayon ekanligini, bu jarayonda ijtimoiy, madaniy va individual omillar sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. O'smirlarning abstrakt fikrlash, qaror qabul qilish, mantiqiy va kreativ tafakkur kabi qobiliyatlari o'zgarayotganligini, ularning rivojlanishida o'quv motivatsiyasi va shaxsiy qiziqishlar muhim rol o'ynashini aniqladik. Bundan tashqari, o'smirlarning kognitiv rivojlanishida ijtimoiy va oilaviy omillar, shuningdek, ularning psixologik salomatligi ham katta ahamiyatga ega ekanligi ko'rindi. O'smirlarning kognitiv rivojlanishi ijtimoiy va madaniy kontekstdan ajralib turmaydi, shuning uchun ularni rivojlantirishda ijtimoiy va ta'lim tizimining integratsiyalashgan yondashuvini ta'minlash zarur. O'smirlarning fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlari, ularning yoshiga qarab, murakkablashadi va abstrakt fikrlash, mantiqiy tafakkur, kreativlik kabi qobiliyatlar rivojlanadi. Kognitiv rivojlanish jarayonida jinsiy farqlar ham mavjud bo'lib, o'smir qizlar va o'smirlar orasida intellektual salohiyat va qaror qabul qilishda ba'zi farqlar kuzatildi. O'smirlar orasida kognitiv rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim tizimida yangi metodik yondashuvlar, interaktiv ta'lim va emotsional-intellektual ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan metodlar zarur. Ta'lim metodlarini takomillashtirish: O'smirlarda kognitiv rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun ta'lim jarayonida interaktiv va innovatsion metodlarni joriy qilish zarur. Masalan, o'smirlarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun loyihalar asosida o'qitish, guruh ishlarini tashkil etish va real hayotdagi muammolarni hal qilish orqali ta'lim berish tavsiya etiladi. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish: O'smirlarning kognitiv rivojlanishi ijtimoiy aloqalar va guruhdagi faoliyatlar bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun ta'lim tizimida o'smirlarga ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni amalga oshirish

muhimdir. O'smirlarning o'zaro muloqotini, empatiya va o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish kerak. Pedagogik psixologiyani kuchaytirish: Ta'lim tizimida psixologik maslahatlar va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini joriy etish zarur. O'smirlarning kognitiv rivojlanishini baholashda, ular uchun individual pedagogik yondashuvlar ishlab chiqish, o'smirlarning o'quv va emotsional ehtiyojlariga moslashtirilgan metodlarni qo'llash zarur. Jinsiy farqlarni inobatga olish: Ta'lim jarayonlarida o'smirlarning jinsiy farqlarini inobatga olib, ular uchun moslashtirilgan pedagogik yondashuvlar ishlab chiqilishi kerak. O'smir qizlar va o'smirlarning intellektual salohiyatini to'liq ochish uchun ularning individual ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda o'quv rejalarini takomillashtirish zarur.

Ta'lim muhitini yaxshilash: O'smirlarning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun o'quv muhitini, xususan, maktablarda va ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilash kerak. O'smirlarni ta'lim olishda ilhomlantirish, ularga muvaffaqiyatni qo'llab-quvvatlash va motivatsiyani oshirish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, o'smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik xususiyatlarini chuqurroq tushunish va bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun barcha ijtimoiy va ta'lim tizimi sohalarining integratsiyalashgan yondashuvini amalga oshirish zarur. Bu o'smirlarning kognitiv rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar yaratish va ularning intellektual salohiyatini to'liq ochishga yordam beradi.

Adabiyotlar Ro'yxati

1. Axmedov, F. (2015). Psixologiyaning asosiy nazariyalari va amaliyoti. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Isroilov, S. (2017). O'smirlik davridagi psixologik rivojlanish. Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat.

3. Tursunov, A. (2019). Kognitiv rivojlanish va uning ta'limdagi ahamiyati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
4. Mamatov, J. (2018). Ijtimoiy psixologiya va kognitiv rivojlanish. Toshkent: O'zbekiston Psixologlar uyushmasi.
5. Rahmonov, A. (2020). O'smirlarda emotsional va kognitiv rivojlanish. Toshkent: O'zbekistan Milliy Universiteti nashriyoti.
6. Xusanov, B. (2016). Ta'lim jarayonida psixologik yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Ta'lim instituti.

Olimlar Fikriga Iqtibos

1. Axmedov F. (2015) o'zining Psixologiyaning asosiy nazariyalari va amaliyoti nomli asarida, o'smirlik davrida kognitiv rivojlanishning ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liqligini ta'kidlagan: "O'smirning intellektual salohiyati nafaqat biologik omillarga, balki uning atrof-muhiti, oilaviy va ijtimoiy aloqalariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi" (Axmedov, 2015, b. 112).
2. Isroilov S. (2017) o'smirlarning psixologik rivojlanishiga oid tadqiqotlarida, kognitiv rivojlanishning muhim jihatlarini quyidagicha baholagan: "O'smirlik davrida tafakkur va mantiqiy fikrlash qobiliyatlari keskin o'zgaradi, bu esa o'quv jarayonida o'smirlarga yangi usullar va ko'nikmalarni o'rganish imkoniyatini beradi" (Isroilov, 2017, b. 58).
3. Tursunov A. (2019) o'zining ilmiy ishida, kognitiv rivojlanishning ta'limdagi ahamiyatini ta'kidlab, quyidagilarni yozgan: "Kognitiv rivojlanishning intensiv o'sishi o'smirlarga mustaqil fikrlashni rivojlantirish, qaror qabul qilish jarayonlarini boshqarish va yaratish faoliyatlarini amalga oshirish imkonini beradi" (Tursunov, 2019, b. 75).

4. Mamatov J. (2018) kognitiv rivojlanish va ijtimoiy psixologiyaning o‘zaro bog‘liqligini o‘rganar ekan, quyidagicha fikr bildirgan: “O‘smirlarning ijtimoiy aloqalari va guruh ichidagi o‘zaro munosabatlari ularning kognitiv rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi, bu jarayon esa o‘quv faoliyatida o‘z aksini topadi” (Mamatov, 2018, b. 89).

5. Rahmonov A. (2020) o‘smirlar emotsional va kognitiv rivojlanishini o‘rganar ekan, shunday deb yozgan: “O‘smirlik davrida yuzaga kelgan emotsional va psixologik o‘zgarishlar, ayniqsa qaror qabul qilish jarayonlariga ta’sir ko‘rsatadi va bu jarayonlarni muvaffaqiyatli boshqarish uchun ijtimoiy va ta’lim muhitining to‘g‘ri shakllanishi zarur” (Rahmonov, 2020, b. 142).

6. Xusanov B. (2016) ta’lim jarayonida psixologik yondashuvlarni tahlil qilishda, o‘smirlarning rivojlanish jarayoniga doir quyidagicha fikr bildirgan: “Ta’lim tizimida psixologik yondashuvlar o‘smirlarning kognitiv rivojlanishiga yordam berishning eng samarali vositasi bo‘lib, bu metodlar yoshlarning mantiqiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan” (Xusanov, 2016, b. 98).

Bu iqtiboslar tadqiqotning ilmiy asosini kuchaytirib, o‘smirlarda kognitiv rivojlanishning psixologik jihatlarini yanada kengroq tushunishga imkon beradi.